

ASPECTE DIN STRATEGIA FORMĂRII CONCEPTUALE A TINERETULUI

Itefan Levin a, *doctor, conferențiar universitar*

Nicolae Silistraru, *doctor habilitat, profesor universitar*

Universitatea de Stat din Tiraspol

Abstract: *The article Aspects of youth conceptual formation exposes an overview of factors influencing young people's social conscience development. It emphasizes the idea that it is impossible to valorize the treasure of human culture without understanding the fact that one mustn't do in daily life what he dislikes. Thus young people are invited to reconsider their values and contribute to their own education for the sake of our human society.*

Key words: *social conscience, culture, value, object, subject, pedagogic action, sentimental stage, national stage, experimental stage, practical attitude etc.*

Practica tuturor transformărilor sociale demonstrează că există un salt calitativ în evoluția *conștiinței sociale*, în schimbarea mentalității oamenilor și, în primul rând, a tineretului, căruia îi aparține misiunea principală de a construi viitorul, este imposibil de reînnoit societatea.

Procesul de formare conceptuală a tineretului, de transformare a cunoștințelor lui în convingeri și, ulterior, în comportament este o activitate cotidiană complexă de lungă durată și presupune o interacțiune între diferiți factori economici, sociali, politici și spirituali, o legătură indisolubilă între instruire, muncă și educație, care se efectuează în activitatea cotidiană de instituții respective. Fiecare tânăr trebuie să-și conștientizeze independența și totodată responsabilitatea pentru comportamentul și activitatea cotidiană ca să-și formeze o

viziune clară a sa despre lume și evenimentele ce au loc în ea, despre posibilitățile lui de a influența aceste procese. Fără a avea simțul datoriei, fără a-și presta demnitatea, fără a înțelege că nu trebuie să faci în viață ceea ce nu-ți place, e imposibil de sperat la valorificarea tezaurului culturii umane, parte componentă a cetății și tu însuși. În acest sens, o importanță deosebită în procesul de formare a concepției tinerilor o are problema valorilor în general și a celor spirituale în special.

P. Andrei, afirmând fundamentarea noțiunii de valoare pentru filosofie, descoperă totodată esența educațională a acesteia, deoarece filosofia nu numai că explică lumea prin valori logice, dar și o transformă, în conformitate cu idealurile omenești etice. Valoarea, conform aceluiași autor, *nu este un atribut nici al subiectului, nici al obiectului, ci o relație funcțională a ambilor. În fenomenul valorii avem două elemente constitutive: subiectul și obiectul. Subiectul valorii este persoana, iar obiectul este lucru. Valoarea este rezultatul unui proces de cunoaștere. Prin cultura propriu-zisă trebuie să înțelegem realizarea tuturor valorilor. Cultura este o obiectivizare a spiritului omenească în activitate, în opere.*

Educația urmează să devină, în perspectivă axiologică, un principiu funcțional de acțiune pedagogică, căruia trebuie să se subordoneze toate influențele și toți actorii educației.

Conștiința socială a studentului ține de spusurile lui Cl. Bernard, care vorbea despre trei etape în evoluția cunoașterii științifice, și anume: *etapa sentimentală*, care a produs credință; *etapa națională*, care a produs filosofia și *etapa experimentală*, care a produs știința propriu-zisă. În ceea ce ne privește, am preferat să distingem mai multe grupuri și activități de cercetare științifică, pe care le prezentăm în continuare.

Valorile, fiind în elese ca o totalitate ce posedă o importanță pozitivă pentru om, sunt determinate nu atât de însușirile concrete ale obiectului, cât de faptul cum sunt ele încadrate în viața lui, ce amprente lasă ele în dezvoltarea ulterioară a personalității [8, p.69].

De aceea este o axiomă evidentă că în activitatea pedagogului cea mai mare valoare o constituie competența lui și astfel de calitate ca *principialitatea, responsabilitatea, cumsecadenia* etc. Anume acestea dau posibilitatea de a folosi diferite mijloace în instruire, de a varia materialul în funcție de fel, încât să trezești interesul discipolilor, deoarece știința și tehnica au atins în prezent niveluri uluitoare, iar computerizarea e aproape universală. De asemenea e necesar să se țină cont și de faptul că organizarea procesului educațional este actualmente una dintre cele mai importante valori ale *gândirii logice*. Ea este procesul activ de reflectare subordonat unui anumit scop, de abstractizare și generalizare a proprietăților, relațiilor esențiale ale lucrurilor și fenomenelor ce se efectuează prin noțiuni, judecări, raționamente, teorii etc. În același fel, reflectarea realității în conștiința individuală este determinată de *caracterul social al informației*, dat prin interesul nemijlocit al grupurilor sociale interesate să și promoveze ideologia în viață.

Menționăm și faptul că, de exemplu, orice partid politic care propagă aceste idei tinde să dovedească, de regulă, că anume ideologia lui este cea mai aproape de popor și cea mai necesară la etapa actuală.

Gândirea este un proces creator și are rol prioritar în educație. Activitatea educațională a omului are un caracter cu adevărat creator doar în cazul în care posedă atributul unicității atât prin metodele utilizate, cât și după rezultatele obținute. În acest sens,

educația capătă valorile sale umane, când include ceea ce este deziderat, cum sunt corectitudinea, obiectivitatea, principialitatea și corectitudinea educatorului, cea care nu admite decalaje între vorbe și fapte. Este cunoscut faptul că varietatea necesităților și intereselor personalității în societate este exprimată într-un sistem complicat de valori, care pot fi clasificate după diverse criterii, reduse, în linii mari, la valori materiale și spirituale. În procesul de instruire este necesar de luat în considerare ambele. Trebuie accentuat că valorile spirituale nu sunt identice după conținut, funcții și caracter în ceea ce privește realizarea lor.

Relația om – om presupune realizarea unui astfel de grad de dezvoltare cognitivă, afectivă și psihomotorie, care permite individului să se conștientizeze atât ca valoare intrinsecă, irepetabilă, cât și ca parte componentă a întregii omeniri.

Contribuția referențialului axiologic la perfecționarea procesului educațional actual poate fi concretizată în următoarele trei direcții de evoluție a sistemului de învățământ, evidențiate de S. Cristea:

- a) accentuarea reperelor valorice ale educației, plecând de la axioma că orice activitate de formare-dezvoltare a personalității presupune întotdeauna, în mod implicit sau explicit, o concepție ideală despre om;
- b) asumarea mizelor valorice ale educației, indispensabile în condițiile în care orice politică educativă aplică noțiuni de genul: *justiție, toleranță, respectul persoanei, dragostea pentru știință, educație prin și pentru valori* etc.;
- c) specificarea și chiar operaționalizarea valorilor la nivelul mesajelor pedagogice în cadrul oricărei componente a curriculum-ului.

Necesitățile individuale și colective sunt destul de mobile, trecătoare, aflându-se într-o interacțiune reciprocă, depinzând de timp, vârstă, condiții social-politice etc. Pe parcursul instruirii, unele cerințe apar, iar altele se epuizează, deoarece nu mai satisfac condițiile noi de viață. Aici trebuie menționat că, deși valorile sunt legate direct de necesități, ele nu sunt identice. Necesitățile sunt, după cum s-a menționat, mai dinamice, pe când valorile au un caracter relativ stabil. Cerințele au o formă ierarhică și ierarhia lor se schimbă în continuu, în dependență de mulți factori obiectivi și subiectivi. În acest sens, formarea valorilor spirituale în procesul instruirii presupune familiarizarea personalității cu idealurile sociale, normativele și proiectele respectate de standardele și principiile de funcționare a lor, care formează ideile despre bine și rău, dreptate și nedreptate, frumos și urât, despre sensul istoriei, locul omului în societate etc. [8].

Este necesar de luat în considerare în procesul educației de fapt că valorile sunt atipice atât după conținut, funcții, cât și după condițiile pentru realizarea lor. În acest sens familiarizarea personalității cu noțiunea idealului, prin care în elegem norma superioară a dezvoltării, perfecționării, purificării, exprimarea spirituală supremă a imperativelor umane spre crearea armoniei dintre om și natură, dintre oameni, dintre om și societate. În formarea idealului trebuie să participe nu numai diferite forme de activitate individuală, cum ar fi munca, activitatea cognitivă, colaborarea și altele, dar și structurile sociale: familia, colectivul de muncă și bineînțeles școala. Astfel, educația, instruirea politică, dreptul, arta, relațiile de piață, modul de viață, prestigiul unor personalități remarcabile, practica socială și morală – toate aceste componente ale vieții formează în ansamblu valorile și orientările de bază ale personalității, întemeiate pe educație.

Sondajele organizate la diferite întreprinderi și colective demonstrează că problema valorilor se reduce mai întâi la necesitățile materiale, de aceea în procesul activității pentru schimbarea mentalității se cere acordată o atenție sporită acestui factor la toate nivelurile de educație.

Dinamica proceselor social-politice, care au loc în Republica Moldova la etapa actuală, demonstrează o activitate scăzută și abstractă a organelor de guvernare, care au declarat despre intențiile lor de a încadra tot mai activ populația rîi, în primul rând tineretul, în procesele de transformare a societății moldovenești. Schimbările radicale, promise încă la finele secolului trecut și repetate anual în diverse declarații și documente, urmăresc scopul de a efectua un salt calitativ pe calea progresului și democratizării Moldovei atât în sfera materială, cât și în cea spirituală. Realitatea însă s-a dovedit a fi alta. În prezent, Moldova se plasează pe ultimul loc în Europa după nivelul de bună stare a populației fără perspective reale de a depăși în viitorul apropiat această situație.

Sub aspect spiritual, situația este de asemenea complicată. O bună parte a tineretului dovedește calități dezagreabile (vindictivi, mincinoși, nepăsători față de suferințele și durerile celor din jur). Viitorul fericit, integrarea în comunitatea țărilor europene, demnitatea, asigurarea cu locuri de muncă, făgăduite de majoritatea partidelor care guvernează, rămân o utopie. Ba mai mult, în *conștiința socială* a tineretului, care s-a deprins să mizeze în ultimul timp pe forțele sale proprii, dispar treptat și valori spirituale ca *patriotismul, sinceritatea, ajutorul reciproc și omnia, cedând locul egoismului, individualismului, lăcomiei și brutalității*. Sunt uitate cărțile spre bibliotecă, teatru, case de cultură, ghișee pentru ziare și alte centre de sporire a valorilor culturii democratice.

Sondajele demonstrează o scădere a interesului față de carte. Dacă în anul 2000 s-a constatat, din datele oficiale, că 1100 de copii nu frecventau școala din diferite motive, apoi în anul 2011 numărul lor a crescut până la 2080, aproape dublându-se. Tot în această perioadă s-a micșorat de două ori numărul cititorilor în bibliotecile rurale, ale căror fonduri nu mai sunt completate cu literatură nouă din lipsă cronică de bani; bibliotecile nu se repară și nu se încălzesc în perioada rece a anului, nefiind, prin urmare, atractive pentru tineret.

Nivelul slab de dezvoltare a *conștiinței sociale* a tineretului din Republica Moldova este folosit cu pricepere de unii lideri ai partidelor politice din țară, demnitari de stat și parlamentari pentru a manipula aceste mase de oameni, de a-i sustrage pe tineri de la problemele stringente, care cauzează, în prezent, astfel de fenomene monstruoase ca uzurparea puterii de stat, corupția la toate nivelurile, mizeria crescândă a populației, lipsa totală a transparenței în rezolvarea problemelor și alte vicii, care duc la îmbogățirea de mai departe a unei părți a societății și la creșterea mizeriei altei părți a societății, în primul rând a tineretului, uitat de stat, lipsit de locuri de muncă, fără perspective clare.

Descoperirea adevărului, mai ales în activitățile de cercetare științifică, trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte: *adevărul* ipostaziat, care trebuie demonstrat ca fiind posibil, care a fost demonstrat și poate fi acceptat.

Ajunși în acest punct, să încercăm să facem o enumerare a formelor sub care se înfățișează adevărul. Distingem în sensul acesta: adevărul ca valoare și ca rezultat al cunoașterii, fie de tip empiric, fie reflexiv; conceptul operațional al rațiunii logice, care

exprim natura specifică a unui lucru; atitudine mentală sau afectivă, manifestată ca o convingere fermă, ca o credință ce nu poate fi schimbată.

În ultimii ani a crescut aproape de două ori numărul omerilor, care a atins, după datele oficiale, cifra de circa 40 mii, afectând mai ales tineretul rural, care-i nevoiți să părăsească orașele și să plece la Chișinău în căutarea unui loc de muncă, și completând astfel numărul celor nemulțumi, agresivi și indiferenți. De aceea nu-i întâmplător faptul că 85% din populația anchetată consideră că Republica Moldova se află într-o stare deplorabilă, după ce a ales o cale greșită de dezvoltare, iar 88% din tineri nu au încredere în capacitatea parlamentarilor de a schimba situația [13].

Sondajele demonstrează că cea mai conștientă parte a tineretului urban și rural în elegerile sunt necesare schimbări radicale în majoritatea sferelor de activitate, deoarece țara merge spre degradare. De asemenea este conștientizat și faptul că, prin metodele vechi (formalismul și demagogiile), existente în țară, este imposibil de schimbat situația. Se cere insistent o atitudine nouă față de realitatea actuală, ca fiecare persoană să participe în modul cel mai activ, prin responsabilizare, la transformările calitative din toate domeniile, depunând eforturi susținute pentru traducerea lor în viață. Acest proces este de lungă durată și trebuie să fie îndreptat la întărirea poziției personalității în societate, la limitarea influenței statului și întărirea dreptății în societate.

Formarea unui cetățean independent și responsabil pentru comportamentele sale, a unui cetățean care cunoaște drepturile, obligațiile, libertățile și posibilitățile sale de influență asupra puterii statale cere, în primul rând, ca acest membru al societății să aibă o concepție clară despre lume și legitimitățile dezvoltării ei, o conștiință politică înaltă și o cultură politică în care cunoștințele devin convingeri. Anume formarea de convingeri identice între membrii societății va contribui la implementarea valorilor culturii democratice a generației tinere, care va crea o societate nouă, liberă și atractivă.

În prezent, o bună parte a tineretului nu este gata să se încadreze în acest proces complex, preferând să viețuiască după teza: *Dar de ce anume eu?; Ce, mie îmi trebuie cel mai mult?* Sunt multe explicații ale acestei atitudini. Una din cauze ar fi că în organele superioare de guvernare sunt numeroase lacune și vicii, care lasă amprente negative adânci asupra majorității sferelor din activitatea cotidiană. Tineretul trece prin frustrări, sperând la îmbunătățirea condițiilor de trai numai cu ajutorul Estului sau Vestului. O bună parte a tineretului tinde să trăind veșnic, nedorind să depună eforturi pentru a se manifesta. Faptul că prinții acestor persoane activează peste hotare și transferă, în mod regulat, odraslelor bani de cheltuielă joacă un rol nefast în educația viitoarei societăți, care se deprinde să creadă că cineva este dator să o întrețină. Astfel, în comportamentul lor cotidian se observă egoismul și neîncrederea față de toți. Sondajele organizate printre tinerii de la sat și de la ora demonstrează creșterea neîncrederii acestora în majoritatea instituțiilor statale. Bunăoară, la întrebarea: *În care instituție statală aveți mai mare încredere?* au fost obținute următoarele răspunsuri în anul 2000 și 2011.

<i>Denumirea instituției</i>	<i>Anul 2000</i>	<i>Anul 2011</i>
În parlament	56%	12%
În guvern	52%	21%

În justi ie	32%	11%
În poli ie	38%	11%
În prim rie	42%	19%
În biseric	81%	46%

Prin urmare, procesul de rena tere a încrederii oamenilor în puterea statului de a schimba calitativ mentalitatea i de a reveni la valorile spirituale, care înfrumuse eaz personalitatea, necesit o interac iune între diferitele structuri politice i comunit ile sociale, începând cu gr dini a, coala i terminând cu colectivul în care activeaz personalitatea respectiv , ca fiecare tân r s procedeze la locul s u de munc dup principiul: *Dac nu eu, apoi cine...?* [13]

Situa ia se complic prin faptul c organele de guvernare nu depun eforturi suficiente pentru a organiza procesul de educa ie a tineretului la nivel european, elaborând diverse proiecte stângace sau, în genere, se distan eaz de rezolvarea problemelor. Sondajele demonstreaz c 86% din popula ie nu accept a a-numitul proces de optimizare a procesului de înv mânt, care cauzeaz închiderea colilor i m rirea num rului de elevi care abandoneaz coala. De aceea nu-i întâmpl tor faptul c încrederea tineretului în organele guvernamentale a sc zut cu 28% în anul 2011 fa de 2000. Acesta-i un indice alarmant, care trebuie oprit. Reforma din domeniul educa iei, a teptat de toate p turile sociale progresiste din ar , ar trebui s urm reasc , printre obiectivele importante, *c ile* de formare a unei personalit i tinere cu un comportament civilizat i cu o atitudine binevoitoare fa de concet eni.

Pedagogul trebuie, la rândul s u, s dea dovad de în elepciune i responsabilitate în diverse situa ii. S trateze i s rezolve neîn elegerile dintre discipolii s i într-o manier constructiv . În astfel de circumstan e, pedagogul trebuie s se eviden ieze prin *toleran* , f r de care e complicat s p trunzi în sufletul omului i s -l cucere ti. Pedagogul îl pune pe elev în situa ia de a în elege c viitorul s u depinde, în primul rând, de ac iunile proprii, îl implic în diverse activit i educa ionale cu scopul de a con tinentiza valoarea ac iunilor sale. R bdarea are un caracter creator i trebuie în eleas în sensul - *nu te gr bi*, dar nu în sensul - *nu face nimic*.

Confucius afirma c *toleran a* înseamn respectul libert ii altuia, a modului de gândire i de comportare, de acceptare i apreciere a bog iei i diversit ii culturilor popoarelor lumii. Ea este respectul manierelor diferite de a exprima calit ile noastre de fiin e umane. Toleran a este încurajat prin cunoa tere, deschidere a spiritului, comunicare, libertate a gândirii, con tiin ei i credin ei, ea este armonia în diferen e [7, p.98].

Vestitul gânditor utopist Tomaso Campanella, care visa la unitatea i prosperitatea omenirii în opera „Cetatea Soarelui” (1602), men iona c orice conflict din societate este provocat de intoleran i incultur , condionate de nivelul slab al educa iei personalit ii din tinere e [3].

A practica toleran a în educa ie înseamn a demonstra responsabilitate fa de drepturile omului i fa de pluralismul de opinii. Toleran a presupune recunoa terea *valorilor individului*, autonomia lui, libertatea alegerii. O societate tolerant va tinde mai mult spre a fi creativ i inovativ , deoarece este deschis fa de noi descoperiri ale

adevărului și noi printr-un proces psihologic, ameliorând, astfel, experiența umană. În acest sens, toleranța nu este doar o obligațiune de ordin etic, ci și o necesitate politică, estetică și juridică, alcătuind unul dintre componentele principale ale intelectului personalității.

Toleranța manifestată de educator în activitatea sa cotidiană are misiunea să-i ajute pe tinerii să-și dezvolte capacitățile de a crea o părere proprie despre fenomenele înconjurătoare, de a avea o reflecție critică și de a judeca în termeni etici despre problemele discutate, să-i ajute să activeze cu înțelepciune și responsabilitate în diverse circumstanțe ale vieții. Nu în zadar, educația toleranței a fost și rămâne un imperativ prioritar al tuturor timpurilor. Socrate menționează, în discuțiile sale cu tineretul, că prin toleranță se respectă deciziile altor oameni, grupuri, comunități, se respectă alte moduri de gândire și puncte de vedere, alte moduri de viață, adică alteritatea. Toleranța înseamnă, în tradiția umanistă, mai mult decât o simplă „suportare”, deoarece ea presupune *respectul* opiniei contrare și este strâns legată de recunoașterea libertății altei persoane.

Totodată este important de menționat că în procesul de formare a personalității subiectul trebuie să conștientizeze faptul că *a fi tolerant* nu înseamnă nici a tolera nedreptățile din societate și nici a renunța la propriile convingeri. Toleranța implică acceptarea faptului că personalitățile, diverse sub aspect fizic, situație, fel de exprimare, comportament și valoare, au dreptul de a activa și trăi în pace, de a fi ceea ce sunt.

Confucius menționează că pedagogul este dator în activitatea sa cotidiană să alăturească discipolilor și un principiu de *gândire pozitivă* despre colegi, concentrându-le atenția principală asupra a ceea ce îi unește pe oameni și îi face să se simtă nestingheriți în relațiile cu semenii lor. Pedagogul trebuie să îndeplinească funcția de modelator în realizarea acestor obiective, privindu-i pe discipoli ca pe niște subiecți ai procesului educațional, fapt de care trebuie de manifestat sinceritate, deoarece un om sincer dovedește această calitate prin faptul că spune tot ceea ce crede și-i convins că e adevărat. Oricare ar fi credința sa, sinceritatea îl obligă să o facă cunoscută. În același timp, Confucius afirmă că sinceritatea nu are drept referent decât o singură persoană. În cazul sincerității, singura persoană care contează este aceea care face afirmația: „*Sunt sincer față de mine, dacă îmi spun ce cred eu și sunt sincer față de tine, dacă îmi spun ce cred eu*”.

În ambele variante, un singur „eu” contează, menționând gânditorul [12]. Formarea conceptuală a tineretului la etapa actuală se confruntă cu multe dificultăți de ordin obiectiv și subiectiv. Succesul acestui proces depinde, în mare măsură, nu numai de toleranța manifestată de subiectul și obiectul educațional, dar și de o asemenea calitate umană precum este *sinceritatea*, importanța căreia o sesizau gânditorii Aristotel, Confucius, Campanella și alții. Socrate afirmă că sinceritatea este efortul de a vedea întotdeauna divinul din spatele aparențelor. Prin sinceritate, el înțelege proprietatea omului de a spune și a exprima deschis, neprefăcut ceea ce gândește și ceea ce simte. Marele scriitor Alexandru Dumas afirmă că *sinceritatea* este singura bogăție a oamenilor, care nu are nimic. Cam în același sens socotea și poetul Mihai Eminescu când declara că sinceritatea este lumina faptelor noastre, o inimă curată deschisă.

Sinceritatea poate fi înțeleasă ca o corelație și totodată o identitate deplină între vorbele și faptele cuiva. Aceasta înseamnă că este sincer acel om, care face ceea ce spune și

spune ceea ce face, care îi exprimă sentimentele într-un mod cât mai cinstit și întotdeauna este un adept al loialității.

În activitatea pedagogică cotidiană *a fi sincer* înseamnă a spune și a exprima întocmai, deschis, neprefăcut ceea ce gândeți și ceea ce simțiți. Sinceritatea pedagogului mărește autoritatea lui în fața discipolilor, îl avantajează prin faptul că în el au încredere, astfel studenții îi împărtășesc doleanțele, ideile lor ascunse. Ei vin la orele acestui profesor ca la un eveniment neobișnuit, fiind gata să asculte atent prelegerea, pregătindu-se să afle ceva nou, important pentru viață.

Prin sinceritate se capătă *încrederea* – o valoare socială, o investiție pentru beneficiul celorlalți. Încrederea presupune o legătură indisolubilă între vorbe și fapte, o activitate care nu afectează persoana respectivă, o activitate pe care poți să o mizezi fără a te gândi la consecințele nedorite.

Sinceritatea în educație are specificul său. De exemplu, nu trebuie să manifestăm o sinceritate exprimată până la capăt atunci când nu ni se cere, deoarece prea multă sinceritate se poate întoarce uneori împotriva noastră. A-i spune cuiva despre defectele lui biologice sau psihice nu este etic, deoarece sunt anse mari ca acea persoană să-și devină ostilă. Cea mai bună politică este să nu ascunzi nimic, în același timp, să nu dezvălui chiar tot ce știi, mai ales, dacă prin aceasta produci neplăceri cuiva.

Este necesar deci să accentuăm în orice concepție elaborată și lansată pentru realizare prezintă valoare numai atunci când toate sugestiile puse la baza ei ne permit să avem o atitudine pragmatică, reală pentru rezolvarea problemelor înaintate de ea.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Aristotel* M., 1965.
2. Bulăga A., *I. Cant*, M., 1977
3. Campanella T., *Cetatea soarelui*, M. 1972, p. 31
4. Dewey J., *Fundamente pentru o teorie a educației*. București, 1992
5. *Dicționar filosofic enciclopedic*, M., 1986.
6. *Filosofia din China veche*, M., 1961, p. 98.
7. Florea I., *Filosofie*, București, 2000, p. 69.
8. Gheorghievski C., *Principiile de viață în China*, M., 1978.
9. Marin C., *Filosofia educației*, București, 2001.
10. Radulov R., *Confucius*, M., 1982
11. Reisner M., *Ideologiile Orientului*, M., 1927.
12. Toman I., *Socrate*, M., 1985.
13. Ziarul *Panorama*, Nr. 107, din 26/ x-2011